

Співпраця України та Європейського Союзу в галузі освіти і науки

Анатолій Круглашов,
доктор політичних наук,
завідуючий кафедрою політології і соціології
історичного факультету
Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича

Автор привертає увагу до деяких проблемних питань, що постали у сфері наукової та освітньої співпраці України і Євросоюзу, пропонує підходи до їх розв'язання.

Важко переоцінити важливість для України розвитку всебічних відносин з Європейським Союзом. Стаючи все більш впевнено провідним геополітичним гравцем, ЄС відіграє особливу роль як у зовнішній, так і внутрішній політиці нашої молодшої незалежної держави. Власне, вже з кінця 1990-х років українська влада офіційно визначила, що інтеграція до ЄС є стратегічною метою країни, що відповідає, в цілому, очікуванням значної частини українського суспільства, створює надійні підстави для досягнення демократичного за змістом консенсусу в середовищі політичних еліт України.

ЄС також не раз заявляв, що виступає за поглиблений розвиток відносин з Україною, визнає її своїм стратегічним партнером і навіть, вустами окремих своїх речників, не заперечував, що двері до нього для України можуть бути відчиненими [1]. Незважаючи на явний дисбаланс прагнень Брюсселя і Києва, неспівпадіння єврооптимізму нової влади в Україні та помірної українофільії нового складу Єврокомісії, двосторонні відносини України з ЄС справді є важливими для поступу демократії, реалізації ідеалів верховенства права, зміцнення безпеки і політичної стабільності в усьому східноєвропейському регіоні [2].

Пройдений шлях: здобутки та питання, що вимагають критичного осмислення

Треба визнати, що допомога Україні з моменту її формування як незалежної держави з боку ЄС та його країн-учасниць є вкрай важливим,

стабілізуючим фактором розвитку нашої держави. Без цієї підтримки, як у вигляді прямих інвестицій, кредитів, грантів, так і у формі сприяння допуску українських товарів на внутрішні ринки ЄС, український соціальний і політичний розвиток був би значно скромнішим [3].

Важко переоцінити й роль політичної підтримки ЄС у рамках двостороннього діалогу та механізмів співпраці, визначених спершу Угодою про партнерство і співробітництво, а потім уточнених на основі Спільної стратегії ЄС щодо України та в інших документах політико-правового характеру [4]. Без сумніву, не варто нехтувати тією позитивною роллю, яку відіграв ЄС, його чільні політики у правовому, мирному розв'язанні політичної кризи листопада минулого року. Окрім визнання дієвості такої допомоги у внутрішньополітичній стабілізації, саме „покликання” – запрошення ЄС офіційним Києвом, як правлячою елітою, так і тогочасною опозицією, в якості арбітра і „миротворця” вагомо засвідчили високий авторитет ЄС у нашій країні, ступінь політичної, ціннісної ваги європейського фактора в нашій внутрішній політиці, її здатність еволюціонувати від пострадянських до сучасних європейських правил поведінки учасників політичного процесу.

Попри всю важливість політичних та економічних аспектів двосторонніх взаємин, сфера наукового і освітнього співробітництва також лишається в полі зору як Києва, так і Брюсселя. Треба згадати насамперед надходження, які Україна отримала в рамках програми технічної допомоги для нових незалежних держав (колишніх республік СРСР) – ТАСІС. Такі критично важливі галузі української науки і техніки як, наприклад, виробництво і використання ядерної енергії, вироблення новітніх технологій, зокрема – космічних та інформаційних, отримували і продовжують отримувати значну допомогу від країн ЄС і Союзу в цілому.

У цій статті зупинимося лиш на окремих, а саме гуманітарних аспектах співробітництва в галузі освіти і науки України з ЄС, де загальна картина менш оптимістична, а, головне, результати співпраці майже не відомі представникам нашого науково-освітнього середовища.

Важливим кроком для інтеграції, або, скромніше висловимося, наближення вітчизняної освітянської та наукової спільноти до ЄС стало поширення дії програми „Темпус” на Україну. Нею встигло скористатися чимало національних навчальних закладів. Насамперед, це Київський, Одеський і Харківський національні університети, Тернопільська академія народного господарства та інші відомі в Україні ВНЗ. Оскільки з розпадом СРСР і загальним занепадом системи фінансування наукових інститутів НАН України саме університети та інші класичні вищі навчальні заклади при наявності належної кадрової бази були вимушені перейняти на себе турботу про розвиток частково фундаментальних і, значно більшою мірою, прикладних наук, не кажучи вже про гуманітарні науки. Якраз у царині виконання програм „Темпус” окремим ВНЗ вдалося налагодити

продуктивні науково-освітні контакти з колегами з університетів Західної і Центральної Європи, навчатися сучасному менеджменту дослідницькими та освітніми проектами, перейняти вкрай потрібний досвід управлінської діяльності у сфері освіти і науки.

Варто згадати й те, що останніми роками Україна отримала доступ (щоправда, як представниця „третіх країн” для ЄС) і до програми „Еразмус Мундус”, що є додатковим важливим каналом її інтеграції в європейський освітній простір, оскільки відкриває певні можливості для прилучення до європейського освітнього середовища не лише викладачів, але й студентів, до того ж коштом ЄС.

Звичайно, зберігають певне значення й далі розвиваються програми дво- і тристоронньої співпраці між Україною і державами – членами ЄС. Добрі традиції такої співпраці в гуманітарній сфері на рівні міністерств і академії наук існує між Україною, Німеччиною, Австрією, меншою мірою – Францією, Великою Британією та деякими іншими членами ЄС. На жаль, ці програми доволі забюрократизовані, недосить гнучкі, обмежені за фінансовими ресурсами. Найгірша ж їх вада та, що доступ до участі в них для працівників українських університетів є ускладненим.

Очевидно, чимале значення має те, що все більше українських університетів стають учасниками двосторонньої співпраці з країнами – „старими” та „новими” членами ЄС. Однією з найбільш сталих форм такої співпраці є партнерство на довготривалій основі. Таких побратимів у країнах ЄС має вже чимало наших університетів, зокрема Національний університет „Києво-Могилянська Академія”, Львівський національний університет ім. І. Франка, університет „Львівська політехніка”, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича та інші столичні й регіональні науково-освітні центри. Інше питання: чи цей інструмент співпраці є ефективним, чи задовольняє він інтереси обох сторін? До того ж, співпраця українських колег з партнерами в такому форматі є ресурсно асиметричною. Тобто, ми очікуємо від своїх колег набагато більше, аніж можемо запропонувати їм.

Розширення ЄС, яке відбулося 1 травня 2004 року, створило нову якість для взаємин між ним та Україною в галузі освіти і науки. Очевидно, що все більше значення відтепер матимуть програми транскордонної співпраці, до виконання яких історично найліпше підготовлені заклади науки та освіти з обох боків кордону розширеного ЄС. Парадокс у тому, що цю роль повинні і будуть змушені взяти на себе регіональні ВНЗ, яких ані галузева бюрократія, ані центральна влада не розглядали як основних партнерів західних освітньо-наукових закладів. На противагу цьому, важливість попередніх контактів і досвіду співпраці між університетами України і нових членів ЄС – Польщі, Словаччини та Угорщини посилюватиметься спільним інтересом до успішного розв’язання нагальних проблем нового прикордоння ЄС. Що неминуче вимагатиме

використання потенціалу місцевих університетів та інших ВНЗ на цих територіях.

Дефіцити розвитку української освіти та науки: яка допомога необхідна?

Незважаючи на всі перелічені (та й не згадані) позитиви співпраці між ЄС та Україною, актуальні потреби національної освіти і науки значно перевищують наявні вітчизняні і зарубіжні ресурси її розвитку. За роки незалежності наша держава не приділяла належної уваги розвитку вищої освіти та наукових досліджень не тільки у сфері справді дуже витратних фундаментальних розробок, але й у значно невибагливіших гуманітарних науках. Це призвело до різкого скорочення ресурсів наукового розвитку в Україні, значного відпливу висококваліфікованих кадрів дослідників і викладачів в інші сфери трудової діяльності, спонукало тисячі з них до виїзду за кордон у пошуках праці.

Хоча за кілька останніх років фінансування й оплата праці науковців та університетських викладачів дещо поліпшується, ситуація у цій сфері лишається вкрай складною; вона не відповідає навіть визначеним національним законодавцем нормам і критеріям розвитку вищої школи і науки.

На цьому тлі попереднє керівництво Міністерства науки та освіти України поставило перед цією галуззю амбітне завдання – прилучитися до Болонського процесу до 2010 року. Очевидно, що успіх цієї справи принесе користь усій системі освіти і науки. Але руйнівні процеси останніх років призвели, окрім кадрових і матеріально-технічних втрат, й до ерозії етичних, моральних основ освіти, яка, на сором, лідирує у рейтингу найбільш корумпованих галузей. Конкурентоспроможність ВНЗ України в цілому знижується, як і мотивація до продуктивної праці викладачів-новаторів. Університети, замість того, щоб бути локомотивом національного поступу, нерідко перетворювалися на bastiони авторитаризму, наукової та педагогічної рутини.

Щоб вирватися з цього стану і побудувати конкурентоспроможну освітню та наукову систему, треба визнати, що приєднання України до Болонського процесу відповідає пріоритетам розвитку української економіки і суспільства в цілому. Звичайно, необхідно бачити й ризики. Адже, в разі успіху, створення системи вищої освіти, що відповідає європейським стандартам, означатиме її відкритість не лише для новацій і допомоги від Заходу, але й відкритість принаймні частини західних вакансій нашим випускникам. Відтак болісний для країни-донора „відплив мозку” продовжуватиметься з тією інтенсивністю, з якою зберігатиметься різниця між можливостями самореалізації талановитих науковців та інших спеціалістів на Заході та удома.

Але вирішення цього й низки інших питань „болонізації” вищої освіти

залежить від багатьох складових, яких ми ще не маємо, чого, здається, не враховують управлінці освітньої сфери.

Перш за все, бракує належного фінансування галузі, яка, до того ж, потерпає від застарілого адміністративного та економічного менеджменту й нашого недолугого законодавства. Суттєвою перешкодою переходу на загальноєвропейські стандарти університетської освіти залишається інерція місцевої і центральної освітянської бюрократії, яка здебільш зберігає радянські методи та форми управління, до того ж не без користі для себе. В університетах, особливо регіональних, обтяжених сумними формами провінціалізму, ще вкрай бракує фахівців, які б пройшли західну школу освіти й наукової роботи. А якщо такі і є, то всією нинішньою системою відносин вони „вимиваються” з колективів.

Через усе це співпраця з західноєвропейськими університетами й іншими освітніми закладами для України життєво необхідна. Досвід трансформації та модернізації освіти, нагромаджений в країнах ЄС, навіть з усіма їх теперішніми проблемами, є важливим орієнтиром у реформуванні української системи вищої освіти. В разі її успіху, внаслідок дії законів попиту і пропозиції, це неминуче викличе зміни й у діяльності нашої науки.

Тим часом, наш рух до Болонського процесу має лише зовнішні, суто формальні вияви. Говориться про кредити, модульні системи... Тоді як треба порушувати питання про сучасні витрати на якісну підготовку фахівця, зокрема й про витрати на належне матеріальне забезпечення та професійне зростання викладачів, підтримку талановитих і здібних людей у цьому середовищі, відсепарування непрацездатних та корумпованих „діячів освіти”.

Слід всіяко підтримувати зусилля вітчизняних реформаторів освіти, в тому числі й за рахунок громадського тиску на управлінців з боку університетських та академічних спільнот. Але цілеспрямованість такого тиску можна забезпечити тільки внаслідок повноцінної поінформованості університетських та академічних кіл про завдання та основні етапи адаптації до вимог Болонського процесу, що можливо на основі постійно діючих горизонтальних партнерських відносин з європейськими інституціями освіти й науки.

Але ж наша гуманітарна наука має суттєві труднощі з таким входженням у європейський інтелектуальний та інформаційний простір. Одна з проблем, які тільки починають усвідомлюватися, – помітна диспропорція між можливостями столичних закладів освіти й науки та регіональних наукових і освітніх центрів. Економіка України нині, як і в деяких інших пострадянських країнах, виразно моноцентрична: більшість фінансових, інвестиційних та інших ресурсів зосереджено в Києві. Один з показників: столиця сплачує майже чверть надходжень до держбюджету. А це робить регіональне життя, в тому числі й науково-освітянське,

провінційним, а то й деградує. Диспропорція потребує виправлення хоча б тому, що в регіонах проживає не лише абсолютна більшість населення, але й тому, що тут, як не дивно, зберігається, попри все, потужний інтелектуальний та ресурсний потенціал, котрий заслуговує на краще застосування його можливостей.

Чимала частина нині депресивних регіонів перебуває у прикордонній смузі розширеного ЄС. Тому можна покладати якісь надії на підтримку країн-сусідів. Але, звичайно ж, подолання регіональних диспропорцій у можливостях розвитку науки й освіти є невідкладним завданням влади і суспільства. Водночас допомога з боку ЄС та врахування цього фактора у плануванні й реалізації програм науково-технічної допомоги та освітньо-культурної співпраці може (і має) враховуватися представниками країн ЄС, у тому числі й відповідними структурами Єврокомісії.

Корекції та критичного переосмислення, на нашу думку, заслуговує й фінансова ідеологія реалізації окремих програм партнерської співпраці ЄС в Україні. З одного боку, такі програми, як, наприклад, проекти „Tasisc”, або й „Темпус”, надміру контролюються чиновниками. Часом здається, що ці програми існують радше для люб'язної підтримки європейської і нашої бюрократії, а не засобом допомоги конкретним секторам економіки та пріоритетним сферам наукового розвитку України. Та й інші програми, фінансовані ЄС, (принаймні – донедавна) здавалися створеними для оплати праці західних партнерів, часом просто безпорадних в умовах України. Це викликає недовіру до самої політики формування бюджету відповідних програм.

Такі твердження дещо полемічно перебільшені, але ж треба привернути увагу й наших поважних західних партнерів до існування цієї проблеми і негативного її сприйняття в Україні – для того, щоб відшукати засоби гідного її розв'язання.

Програма та інструментарій „Нового сусідства”: українські очікування

Після ухвалення Єврокомісією програми „Ширша Європа”, про яку представництво Єврокомісії в Україні повідомляло із захватом як „гарну новину для України”, український політикум і суспільство відреагували на неї з вельми помірним ентузіазмом. Адже, незважаючи на задекларований програмою „диференційований підхід” до нас, ступінь виокремлення політики ЄС стосовно України, у порівнянні з політикою щодо інших східноєвропейських сусідів, нічим особливо нас не захоплював [5]. Скажімо, в багатьох аспектах двосторонньої співпраці з ЄС Росія отримала і продовжує отримувати набагато розмаїтіші форми взаємодії на політичному рівні, не кажучи вже про деякі торгово-економічні преференції [6]. Це болісно зачіпає офіційний Київ, як його провладні, так

і опозиційні сили. Можливо, лише окрім відверто проросійських, які з радістю користуються таким дисбалансом зовнішньої політики ЄС, аби настирливо нагадувати: „Бачите, на Заході нас ніхто не чекає, там ми нікому не потрібні, єдиний порятunek – щонайтісніша інтеграція з Росією”.

Але ж, на відміну від Москви, офіційний Київ і до, а тим більше після „помаранчевої революції” пов’язує своє майбутнє саме з євроінтеграцією. Офіційна Стратегія і Програма української інтеграції до Європи, цілі якої нещодавно підтвердив новий Президент України, передбачає наступну логіку дій нашої країни. Спершу – завершення переговорів з ЄС про набуття Україною статусу країни з ринковою економікою, потім – вступ до СОТ, по тому – створення зони вільної торгівлі з ЄС (передбаченої ще УПС), далі – набуття нами статусу асоційованого члена ЄС з укладанням відповідної Європейської Угоди і, нарешті, в міру виконання Копенгагенських критеріїв, початок переговорів з ЄС про вступ до нього [7].

Ідеологія Нового сусідства, розроблена ЄС, ґрунтується, навпаки, на тому, що такий документ приймається на 10 років, і на цей період про перспективи членства будь-якої з держав-сусідок, отже й України, не йдеться [8]. Щоправда, документ містить і обмовку: прийняття такої програми не закриває для окремих держав можливості набуття членства в ЄС, але це питання виноситься за рамки цього формату співпраці. Програма, в загальних рисах, зачіпає й проблему, що розглядається у нашій статті. Передбачається, зокрема, прилучення України до єдиного європейського дослідницького простору та інтенсифікація і розвиток науково-освітньої співпраці [9]. На жаль, якоїсь конкретики в документі не міститься.

За будь-яких обставин навіть не дуже надихаючий українську сторону формат відносин у рамках нового сусідства відкриває позитивні перспективи для української науки й освіти. Адже навіть те, що підписаний Україною і ЄС План дій стосовно виконання „Нового сусідства”, розрахований на 2005 – 2007 роки, доповнювався новими ініціативами, говорить про часткове, але далеко не таке повне, як на це можна було б сподіватися, врахування євробюрократією пропозицій української сторони [10]. Наголос на гуманітарних аспектах, розширенні дії на Україну програм транскордонної співпраці, яка стосується країн-кандидатів на вступ до ЄС, також можуть бути додатковим каналом нового рівня співпраці [11].

Важливо також, що при цьому йдеться і про пошук засобів усунення штучних, але болісних перешкод, утворених новою „паперовою заслоною”, „євробюрократичним муром” – шенгенськими правилами отримання віз для українців. Цілком поділяючи занепокоєність ЄС нелегальною міграцією і поширенням транснаціональної злочинності, що справді вимагає суворих заходів протидії, варто побачити й інші наслідки таких

запобіжних заходів. Вони є однією з відчутних і принизливих перешкод розвитку людських контактів, гальмом співпраці науковців та освітян України і країн ЄС. Отримання віз для українських науковців і освітян, особливо ж тих, що живуть у регіонах, – це процес, який вартує не лише фінансових, але й часових та нервових витрат і втрат. Щонайменше двічі приїжджати до Києва – це висотування нервів, чого й так не бракує в українському повсякденні.

Для повноцінного розвитку гуманітарної сфери співпраці України не лише формально-технічні, фінансові та бюрократичні перешкоди стають серйозною проблемою. Для поступу всієї цієї сфери вкрай важлива підтверджена ЄС зацікавленість і готовність політичної та іншої підтримки саме європейської перспективи розвитку української держави і суспільства. Адже перспективи започаткованих внутрішньодержавних реформ надають українському суспільству не лише потужну мотивацію до узгодженої праці з вирішення своїх численних проблем, але й становлять важливий, далекий від суб'єктивізму оцінок, критерій успішності здійснення цих перемін. У зв'язку з цим більшість представників українських академічних та освітянських кіл очікує від західних колег, ЄС в цілому, більшого, ніж донині, розуміння, уважливішого ставлення до своїх проблем і запитів. Напевне, саме тому формат нашої майбутньої співпраці має враховувати ці потужні політичні та ідеологічні чинники не менше, аніж суто прагматичні розрахунки вигоди від співпраці у вирішенні наукових та інших гуманітарних питань.

Європейська ідея, втілена у національній меті (вступ до ЄС), все більше опановує українське суспільство. Вона прискорює, насамперед, розвиток громадянського суспільства. В окремих регіонах країни, передусім – у західних, громадська підтримка ідеї вступу України до ЄС сягає рівня, якому можуть позаздрити навіть наші сусіди, що вже стали членами євроспільноти. Так, за результатами соціологічних опитувань, проведених у 2000 та 2004 роках у Чернівецькій області кафедрою політології і соціології Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, рівень громадської підтримки курсу України на вступ до ЄС зріс за цей час із 56 % до 70 %. Навіть у східних областях вже на початку нового століття понад 50 % населення підтримувало євроінтеграційний курс держави [12].

Щоправда, те, що довго не було позитивних сигналів на ці щирі пориви українського суспільства, породило в ньому страх геополітичної ізоляції, фантом „непотрібності” України для Європи, що й використовувалося проросійським політичним лобі, щедро підтримуваним Кремлем. Ці зусилля, що не зустріли реальної протидії як з боку вітчизняного політикуму, так і ЄС, призвели в останні роки до того, що в українському суспільстві серед пересічних громадян дещо зменшилася частка тих, хто підтримує ідею вступу до ЄС, та зросла питома вага громадян з

невизначеною позицією. Такі зміни сталися не за рахунок збільшення кількості „європесимістів” місцевого штибу, а за рахунок збільшення частки дезорієнтованих громадян – вони втратили визначені позиції з цього питання. Це сталося й внаслідок масованої антизахідної пропаганди, яка розгорталася під час парламентської 2002 року і, з особливою брутальністю, під час президентської виборчої кампанії 2004 року. Свою роль відіграла й відіграє інформаційна слабкість втілення в життя „стратегічного курсу держави”.

Українські ЗМІ, підконтрольні тогочасним провладним політичним силам, намагалися донести до пересічного українця в гіпертрофованому вигляді труднощі, негативи євроінтеграційних процесів, залякуючи люд розповідями про страждання, яких зазнали наші сусіди – поляки, литовці чи інші народи, прилучившись до ЄС. Не жалілося грошей на оплату ефірів та площу пресових видань у всіх регіонах для „роз’яснень”, які біди чигають на економіку України в разі її „швидкого” вступу до Євросоюзу. Арсенал засобів впливу нагадував практику пропагандистської машини СРСР часів Л. Брежнєва, а в інтенсивності та цинізмі використання сумнівних аргументів він перевершував ту епоху. Найгірше навіть не те, що висловити протилежну точку зору не було жодної можливості, а те, що така „інформаційна” діяльність анітрохи не викликала супротиву адміністрації Л. Кучми [13].

Наслідки усього цього вимагають від нового керівництва країни рішучих кроків для виправлення становища. Адже за останні роки загальний рівень підтримки євроінтеграційних прагнень Києва в цілому по країні знизився хоч і не набагато, але став меншим 50 % [14]. І, що головне, навіяні цієї пропагандою суспільні настрої найбільше проявилися у східних і південних областях, стимулюючи консервацію регіональних, власне радянських особливостей політичної свідомості громадян, які набули драматичного значення під час листопадово-грудневих подій 2004 року.

Зважаючи на те, що переважна частина української політичної та інтелектуальної еліти є „двигуном” реалізації євроінтеграційних прагнень України, важливою стає проблема інформаційної і просвітницької роботи з широкими верствами населення. Очевидно, що це завдання, передусім, української держави, її нового політичного керівництва. Але допомога з боку ЄС була б неоціненно важливою. Найкращим форматом такої співпраці може бути широке запровадження не лише в Києві, але й в усіх регіональних центрах, програм „Європейські студії” зі створенням у класичних університетах – регіональних центрах освіти та науки відповідних Центрів.

Спроба започаткувати таку програму на загальнонаціональному рівні спостерігалася у 2000 – 2001 роках. Спонсором цього пілотного проекту був Дж. Сорос. У рамках підтриманого ним „Мегапроекту” було створено

Центри європейських студій в Одеському, Львівському, Чернівецькому, Запорізькому та Волинському університетах. Та не встигли вони розпочати свою ретельно сплановану діяльність (насамперед, дослідницьку, викладацьку та просвітницьку), як фонд „Відродження” (фондація Дж. Сороса в Україні) припинив підтримку проекту. Інтрига полягала в тому, що не було жодних письмових пояснень мотивів цього кроку.

Отже, лишається актуальною потреба повернутися до реалізації проекту „Європейських студій” у загальнонаціональному масштабі. Новий уряд, нова влада в Україні ще не в змозі, навіть при щирому бажанні, взяти на себе всі видатки, пов’язані з втіленням його у життя. Ось чому слід звертатися до наших колег і партнерів з ЄС, зокрема – до чільних представників Єврокомісії, керівників країн ЄС з пропозицією підтримати цю ініціативу і надати певну фінансову, організаційну і методичну підтримку розробці та здійсненню національної програми європейських студій в Україні. Без сумніву, її успіх дасть позитивні політичні наслідки, стане важливим чинником входження української системи освіти і гуманітарної науки в загальноєвропейський науковий та освітній простір.

Висновки

Відзначаючи всю важливість технічної, фінансової, організаційно-методичної та іншої допомоги, наданої ЄС, його країнами-членами Україні за останні роки в модернізації системи освіти і науки, треба підкреслити, що потенціал цієї співпраці все ще не реалізований у повній мірі і потребує подальшої актуалізації.

Сподіваємося, що допомога українській науці та освіті з боку ЄС не зупиниться лиш на входженні національних наукових інституцій та окремих дослідників у європейський дослідницький простір, а ставитиме масштабніші завдання: сприяти поетапній інтеграції освітньої, а потім і всієї гуманітарної сфери України в загальноєвропейський освітній та цивілізаційно-культурний простір.

Послідовне збільшення підтримки євроінтеграційному компоненту української освіти і науки відповідає як стратегічним цілям української держави та суспільства щодо повної інтеграції до ЄС, так і ідеалам ЄС, його прагненню створити єдиний економічний, політичний та ціннісний простір у новій Європі.

Необхідно спільними зусиллями долати бюрократичні, зокрема, візові та інші перешкоди, на шляху дво- і багатосторонньої співпраці українських вчених і освітян із західноєвропейськими колегами, використовуючи досвід країн – нових членів ЄС.

Нарешті, з боку ЄС має бути приділена увага подоланню, або, принаймні, суттєвому зменшенню фінансової асиметричності розподілу бюджетів окремих проектів між західними та українськими партнерами

з тим, аби при їх реалізації сторони працювали на справді рівних засадах.

Окрему увагу доречно звернути на регіональний аспект виконання програм наукової та освітянської співпраці, ширше залучати до них не лише державні установи освіти і науки, але й недержавні, зокрема – регіональні аналітичні центри, сформовані в останнє десятиріччя. Увага до регіональної географії підтримки з боку ЄС та окремих його країн-учасниць, зацікавлених у партнерстві з Україною в царині наукових досліджень та освітянської діяльності, дозволить максимально ефективно залучати регіональний потенціал української науки і освіти до такої співпраці.

Важливим засобом науково-освітнього співробітництва мають бути програми транскордонної співпраці, в яких належить враховувати не тільки аспекти екологічної, технологічної, міграційної, кримінальної безпеки, але й перспективи створення широких можливостей для ціннісної, культурної інтеграції населення прикордоння з обох боків кордону ЄС. Такі програми можуть забезпечувати органічне входження українського громадянського суспільства до цивілізаційного простору об'єднаної Європи.

Насамкінець, особливої уваги та підтримки заслуговує розробка і втілення у життя програми Європейських студій та відповідної мережі їх Центрів у провідних науково-освітніх регіональних центрах України. Заходи наукового та освітнього характеру потребують підтримки змінами в навчальній діяльності вітчизняних шкіл. Так, давно вже час посилити політологічний компонент освіти наших старшокласників і запровадити такий обов'язковий курс, як „Основи політичних знань”, широко практикувати викладання навчальної дисципліни „Україна на шляху до ЄС” тощо.

Програма інформаційно-освітніх заходів підготовки українського суспільства до європейської інтеграції має бути розроблена і впроваджена новим урядом за безпосередньою участю відповідних кафедр регіональних університетів та недержавних аналітичних центрів. Її успіх залежатиме і від системної підтримки зі сторони ЄС та його країн-учасниць.

Виконання усіх цих заходів сприятиме як далекосяжним цілям України, так і прагматичним інтересам ЄС, буде корисною усім учасникам співробітництва вже найближчим часом, не кажучи про віддалені перспективи творення справді Об'єднаної Європи.

Література:

1. Спільна заява Кучми і Берлусконі // Українська правда, 8.10.2003. – <http://www.pravda.com.ua/cgi-bin/print.cgi 06.19.2003>; Берлусконі тричі і по-різному дав Україні надії // Українська правда, 8.10.2003. – <http://www.pravda.com.ua/cgi-bin/print.cgi 09.10.2003>.

2. Детальніше: **Хоффманн Л., Мьоллерс.** Україна на шляху до Європи. – Київ, 2001. – 343 с.; The EU and Ukraine. Neighbours, Fiends, Partners? Edited by Ann Lewis. The Federal Trust, 2002, 319 p.

3. Див, наприклад: **Pidluska I.** Ukraine-EU relations: enlargement and integration. – <http://www.policy.hu/pidluska/EU-Ukraine.html>. 4.11.2003.

4. Integration of the European Union and Ukraine. An analytical note. – АНТ Consulting group // <http://aht.org/eng/articles/2002/euua/euua.pdf>. 4.11.2003.

5. Повідомлення Європейської комісії для Ради та Європейського парламенту „Ширша Європа – Сусідні країни: нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами”, м. Брюссель. 1.03.2003 // Європейський Союз та Україна: стратегія відносин в контексті розширення: Матеріали Міжнародної Конференції, Київ, 23 вересня 2003 року. – Київ, 2003. – С. 85 – 109.

6. Расширение ЕС на Восток: предпосылки, проблемы, последствия. – Москва, 2003. – С. 292 – 296.

7. Європейська програма. Інформаційно-аналітичний бюлетень. - № 5, січень 2005 року. – С. 9 – 11.

8. Большая Европа – соседи: предложена новая основа отношений с восточными и южными соседями ЕС. –Пресс-релиз, Брюссель, 11 марта 2003 года. – <http://www.eur.ru>.

9. Розширення ЄС: Ширша Європа – нові рамки відносин Україна – ЄС. - Представництво Європейської комісії в Україні, Молдові та Беларусі // <http://delukr.cec.eu.int/site.php/page24478.html>. 26.04.04.

10. **Асланян Г.** Двосторонній план дій чи нове „домашнє завдання” для України // Лабораторія законодавчих ініціатив. – http://www.parlament.org.ua/content/print.php?action-nws&ar_id=1008 14.02.05.

11. План дій Україна – Європейський Союз. Європейська політика сусідства. – http://www.mfa.gov.ua/integration/ua-eu/doc.plan_ua_eu.doc. – С. 24 - 25, 26 – 28.

12. **Пашко М., Чалий В.** Україна на шляху європейської інтеграції: соціологічне опитування УЦЕПД. – http://www.uceps.com.ua/ukr/all/magazine/2000_9/nsd_9_chaly_pashkov.pdf. 4.11.2003; Курс України на інтеграцію до Європейського Союзу: регіональні виміри громадської підтримки. – Чернівці, 2002. – 88 с.

13. **Палій О.** Медведчук організовує нові диверсії проти європейської України // Українська правда, 1.09.2004. – <http://www.pravda.com.ua/cgi-bin/print.cgi> 06.09.04.

14. Українське суспільство 1994 – 2004: соціологічний моніторинг / За редакцією Н. Паніної. – Київ, 2004. – С. 16.